

Béres Gyula

A tornai főesperesség története, 1273 – 1945.¹

Az I. (Szent) István király által alapított esztergomi érsekség² a Szentszék jóváhagyásával, megkapta azt a jogot, hogy felette álljon az ország összes püspökségének. Az egyházmegye területe a Duna vonalától északra eső vármegyéket foglalta magába (Pozsony, Nyitra, Trencsén, Árva, Turóc, Liptó, Zólyom, Bars, Hont, Szepes, Gömör, Kishont, Nógrád, Torna, Komárom.) Joghatósága alá kezdetben három püspökség tartozott: a veszprémi, kalocsai és az egri,³ később a győri, pécsi, váci, nyitrai, milkói és a görög katolikus munkácsi.

Kezdetben Esztergom, Komárom, Bars, Hont, Pozsony, Szepes vára és birtokai, valamint a Tornában, Gömörben, Nógrádban lévő királyi birtokokra terjedt ki az érsek fennhatósága.⁴ A lakatlan területek benépesülésével az egyházmegye határai fokozatosan nőttek, illetve módosultak. A pozsonyi, szepesi, sasvári főesperességek a határvédelem szempontjából is fontos szerepet játszottak. Az ország más területeire is kiterjedt az érsek joghatósága,⁵ ezek voltak az exempt plébániák. Az egyházmegye tizenkét főesperességre volt felosztva: székesegyházi (esztergomi), pozsonyi, komáromi, nyitrai, barsi, zólyomi, sasvári, honti, nógrádi, gömöri, tornai és szepesi.

¹ Megjelent: Egyháztörténeti Szemle. 2009. X. évf. 1., 2009. X. évf. 4. számában

A tornai főesperesek 1273 – 1776 (32-64.p.), A tornai főesperesek 1776 – 1945 (20-34.p.) címen. (www.egyhtortszemle.hu) Jelen munka e két közlemény kortörténeti bevezetőjének szerkesztett változata az adattárak nélkül.

² Az államalapító. Szerk.: KRISTÓ GYULA. Bp., 1988. 174. p. Az esztergomi sorrendben a második (1001) a veszprémi püspökség után.

³ KOVÁCS BÉLA: Az egri egyházmegye története 1596-ig. Eger, 1987. (továbbiakban: KOVÁCS, 1987.) 25. p.; vö. BORÓVI JÓZSEF: Az esztergomi érseki egyházmegye felosztása. Bp., 2000. (METEM könyvek) (továbbiakban: BORÓVI, 2000.) 11-22. p.

⁴ Esztergomi Főegyházmegye, I-IV. köt. Szerk: HEGEDŰS ANDRÁS – TÓTH KRISZTINA. Esztergom, 2000. (Egyházlátogatási jegyzőkönyvek katalógusa, 9.) (továbbiakban: EF, 2000.) I. 13. p.

⁵ KOVÁCS, 1987. 25. p.; Országos Katolikus Névtár, 2000. Magyar Katolikus Almanach, 2000. Szerk.: MIG BALÁZS – PASKAI LÁSZLÓ. Bp., 2000. (továbbiakban: Almanach, 2000.) 18. p.; BORÓVI, 2000. 107. p.

Ezekhez kapcsolódott még a szebeni prépostság brassói dékánása és az exempt plébániák.⁶

A főesperesek feladata a helyi szintű egyházkormányzás, igazságszolgáltatás és a plébánosok ellenőrzése volt. Javadalmazásukról az egyházmegye úgy gondoskodott, hogy a 12. századtól a káptalan tagjai lettek, valamint megkapták a plébániára befizetett járandóságok egy részét.⁷

1776-ban Mária Terézia egyházmegyereformja következtében három püspökséget – beszercebányai, rozsnyói, szepesi – hasított ki az érsekségből, melyek suffraganeusként továbbra is megmaradtak az esztergomi érsek lelki fennhatósága alatt.⁸

Az esztergomi székeskáptalan

A székeskáptalan tagjai rangsorban követték egymást. Elsőként a négy oszlopos kanonok (dignitariusok): nagyprépost (praepositus maior, mivel volt más prépost is a káptalanban), olvasókanonok (lector, helyettese a sublector), éneklőkanonok (cantor, helyettese a succentor), őrkanonok (custos, helyettese az alőrkanonok, succustos). Őket a káptalantól kapott ellátmány (praebenda) miatt prebendáriusoknak is nevezték.

Esztergomban három társaskáptalan alakult, a Szent István protomártírról nevezett, a Szent György tiszteletére, illetve Beckett Szent Tamásnak szentelt prépostság. A három prépost főszékesegyházi kanonok volt és rangsorban a négy oszlopos kanonokot követte. A szentgyörgyi préposti cím a 13. század végétől összekapcsolódott a főszékesegyházi főesperesi tisztséggel. A három prépostot a többi főesperes követte beiktatási sorrendben. Kilenc főesperes volt esztergomi kanonok és a káptalan tagja. Végezetül az egyszerű kanonokok következtek beiktatásuk sorrendjében. A káptalan létszáma a közép-kor végére a 38-42 fő változó létszámról 39-re stabilizálódott.

⁶ KÁLNICZKY LÁSZLÓ: Magyarország régi földrajza. Miskolc, 1995. (továbbiakban: KÁLNICZKY, 1995.) 143., 179. p.; EF, 2000. IV. Térképek: Az Esztergomi Főegyházmegye exempt plébániái, 1776. Készítette: ZENTAI LÁSZLÓ.

⁷ EF, 2000. I. 15. p.

⁸ Almanach, 2000. 18. p.

A tornai főesperes, valamint a pozsonyi és szepesi prépost –, akik főesperesi jogkörrel kormányozták a körzetüket – nem voltak a káptalan tagjai. A tornai főesperes nem a központban, Esztergomban lakott, hanem plébánosként a kerületben, mint vidéki (rurális) főesperes.⁹ Általában a tornai plébános látta el ezt a feladatot, de van példa arra, hogy más település plébánosa is betöltötte ezt a tisztséget, például Hidvégdárdón, Szőlősárdón, Égerszögön. A középkorban a főesperesek között szerepelt a tornai is, de a kanonokok között nem. A 16. századtól már esztergomi kanonokokat neveztek ki a tisztségre.

A tornai főesperesség

A honfoglalás idején Torna vármegye területén szláv és későavar népesség élt, melyek a 13-14. századra asszimilálódtak a letelepedő magyarsághoz.¹⁰ A hely- és folyónevek megőrizték a szlávok nyomait.¹¹ A honfoglalók, Bors vezér vezetésével a Szalonna–Perkupa között lévő szorosig jutottak.¹² A későbbi Torna környéke megszállatlan, gyepon túli területként került a király tulajdonába.¹³ A tornai erdőispánság eleinte Borsodhoz tartozott.¹⁴ A 12. században az erdőispánság északon a Szepességig a Gölnic-folyón túl, valamint délen a Bódva-völgy, Perkupa, Szalonna között lévő szorosig, nyugaton Pelsóc, Csetnek, keleten Jászó, Szepsi vidékéig terjedt.¹⁵ Területe

⁹ A témával kapcsolatban részletes ismertetést nyújt bevezetésében: KOLLÁNYI FERENC: Esztergomi kanonokok, 1100-1900. Esztergom, 1900. (továbbiakban: KOLLÁNYI, 1900.); ill. SOLYMOSI LÁSZLÓ: Az esztergomi székeskáptalan középkor végi jegyzőkönyve. In: *Századok*, 2002. 365-389. p. (továbbiakban: SOLYMOSI, 2002.)

¹⁰ BOROVI JÓZSEF: A mai rozsnyói egyházmegye területének középkori kialakulása. Rózsnyó, 1942. (továbbiakban: BOROVI, 1942.) 24., 14. p.; JUHÁSZ ATTILA: A tornai plébánia története. Kassa, 2002. (továbbiakban: JUHÁSZ, 2002.) 10. p.

¹¹ BOROVI, 2000. 13. p.

¹² BOROVI, 2000. 19. p.; DÉNES GYÖRGY: A Bódvaszilasi-medence 700 éves története. Miskolc, 1983. (továbbiakban: DÉNES, 1983.) 26. p.

¹³ DÉNES, 1983. 26. p. A megye déli határát Borsod váránál húzza meg: KARÁCSONYI JÁNOS: Hazánk Szent István korabeli hatáiról. In: *Századok*, 1901. 1049. p. Munkájában hivatkozik: PUKY ANDOR: Adatok Torna vármegye XIII. századi kiterjedéséhez és a Tomory család történetéhez. In: *Történelmi Tár*, 1883. 209-216. p.

¹⁴ GYÖRFFY GYÖRGY: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Abaujvár-Csanád és Csongrád megye. Bp., 1966. (továbbiakban: GYÖRFFY, 1966.) 740. p.; KÁLNICZKY, 1995. 69. p.

¹⁵ DÉNES, 1983. 27. p.; vö. JUHÁSZ, 2002. 10. p.

1320-ra, a megyévé válásig a birtokadományozások miatt lecsökkent.¹⁶

A tornai főesperesség alapításának dátuma ismeretlen. Valószínű, hogy az esztergomi egyházmegye alapítása után egy későbbi időpontban hozták létre, még a vármegyévé szerveződés előtt a 11-12. században.¹⁷ A fennhatósága nagyobb területre terjedt ki, mint a későbbi vármegyének.¹⁸ Területére nemcsak az esztergomi, de az egri püspök fennhatósága is kiterjedt néhány birtok erejéig. A főesperességhez 18 plébánia tartozott melyek fíliáikkal együtt a következők voltak: 1. Szádalmás – Jablonca, Körtvélyes, Tornagörgő. 2. Tornabarakony. 3. Barka – Lucska. 4. Ájfalucska. 5. Hárskút – Dernő, Kovácsvágás. 6. Hidvégardó – Bódvavendégi, Tornaújfalu, Zsarnó. 7. Tornahorváti. 8. Bódvaszilás – Bódvarákó, Derenk, Szögliget, Tornaszentandrás. 9. Torna – Áj, Méhész, Szádelő, Szádudvarnok. 10. Szőlősdárdó – Teresztenye, Tornakápolna. 11. Égerszög. 12. Jósvafő. 13. Komjáti. 14. Szilice – Szádvárborsa. 15. Szin. 16. Szinpetri. 17. Tornanádaska. 18. Perkupa – Varbóc.¹⁹ Területén 1171 előtt felépült a jászói premontrei prépostság.²⁰ Mivel a főesperesség az esztergomi érsek fennhatósága alá tartozott, így a tornai uradalom tizede is őt illette. 1263-ban IV. Béla megváltotta az érseket illető termény tizedet, készpénz lefizetése ellenében a tornagörgői udvarháza fenntartására.²¹

Az 1332-1337 között Magyarországon működő pápai tizedszedők jegyzékében nincs pontosan megnevezve a tornai főesperesség. A jegyzék összeállítója olyan plébániákat jegyzett fel, amelyek a tornai, Miklós plébános vezetése alá tartoztak, melyeket Tornáról ír-

¹⁶ JUHÁSZ, 2002. 10. p.; BORÓVI, 2000. 12. p. Utóbbi szerint a vármegyévé szerveződés Tornában a 12. századra lezárult.

¹⁷ Schematismus Venerabilis Cleri Diocesis Rosnaviensis. Kassa, MDCCCXXXVIII. [1838] (továbbiakban: SR. 1838.) 83. p.,

¹⁸ SZÁDE CZKY LAJOS: Történeti értékeink iskolai értesítőkből. In: *Századok*, 1884. 722. p. A szerző „A Rosnyói kath. főgimnázium értesítője” 1832. évi 2. számában megjelent tanulmányra hivatkozik.

¹⁹ EF, 2000. III. 134. p.; vö. EF, 2000. I. 4., 55., 81., 198., 344., 384., 295., 304. szám alatt; EF, 2000. II. 599., 666., 717., 719., 721., 731., 746., 747., 748., 749. szám alatt. Vö. még: EF. IV. Az Esztergomi Főegyházmegye: 5-ös szelvény.

²⁰ Magyarország történeti kronológiája. I. köt. Bp., 1986. 116. p.

²¹ DÉNES GYÖRGY: A Bódva-völgy felső szakaszának Árpád-kori története a tatárjárásig. In: *Tanulmányok a Bódva-völgy múltjából*. Putnok, 1999. (Múzeumi Könyvtár 5.) 141. p.; ZSOLDOS ATTILA: A királyné udvara az Árpád-korban. In: *Századok*, 2002. 293. p.

nyított.²² Így a plébános, mint vidéki főesperes, helyben lakott és nem az esztergomi káptalanban.²³ A jegyzék 12 települést jegyez fel: Égerszög, Almás, Jászó, Görgő, Perkupa, Zsarnó, Szögliget, Dernő, Tornaújfalú, Tornaszentandrás, Torna, Szepsi. A főesperességhez tartozó Hidvégárdó és Vendégi valószínűleg azért nem szerepel a tizedlajstromban, mert a király által kiváltságolt települések lévén tizedük a plébánián maradt.²⁴ Ezt támasztja alá, hogy 1263-ban IV. Béla elismerte az esztergomi érseknek azon jogát, hogy Torna és Vendégi tizede a plébánosokat illesse.²⁵ A szádvári uradalom birto- kosa Druget Vilmos nádor és tornai ispán, 1330-ban a maga számára szedte be a tornai tizedet.²⁶ Károly Róbert ezt megtiltotta és vissza- adta az érseknek, mivel az őt illette. A király 1337-ben, Lászi pusztát Borsod vármegyétől Torna vármegyéhez csatolta, ezáltal a tornai fő- esperesség fennhatósága alá került.²⁷

A 16. században a vidéknek jócskán kijutott a pusztításból. A be- betörő török rablóportyák miatt sok település néptelenedett el. A vallási megosztottság pedig nem kedvezett a stabilizációnak. A kor- szakban az esperesség plébániái megszűntek, vagy szüneteltették mű- ködésüket. Megint másokat a protestánsok, vagy a helyi birtokosok pusztítottak, illetve foglaltak el. Bebek György, Szádvár ura, aki szintén az új hit mellé állt – ha nem is meggyőződésből, de annál in- kább a haszonszerzés reményében – birtokairól kiűzte a katolikus papokat és az egyházi földeket saját uradalmához csatolta.²⁸ A Mis-

²² BOROVI, 1942. 90. p.; vö. Monumenta Vaticana Hungariae. Magyarországi Vatikáni Okirattár. Rationes Collectorum Pontificorum in Hungaria. Pápai tized-szedők számadásai 1281-1375. I. köt. Szerk.: FRAKNÓI VILMOS – VÁRSZEGI ASZTRIK – ZOMBORI ISTVÁN. Bp., 2000. (METEM könyvek) 233. p.

²³ BOROVI, 1942. 92. p. Ez azt is jelzi, hogy nem volt tagja a káptalannak, mint esztergomi kanonok.

²⁴ Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL.) DL (= Diplomatikai Levéltár.) 16109. sz.; DÉNES, 1983. 67. p. Később Vendégi Hidvégárdó filiája lett.

²⁵ DÉNES, 1983. 30. p.

²⁶ SR. 1838. 83. p.; 1336. évet jegyzi: KEMÉNY LAJOS: Tornavármegye története a honalapítástól a mohácsi vészig. In: *Történelmi közlemények Abaúj-Torna vármegye és Kassa múltjából*, 1912. 3. sz. (továbbiakban: KEMÉNY, 1912.) 151. p.; Magyarország története 1301-1526. Bp., 1998. 57-58. p. Druget Vilmos 1333-1342 között volt tornai ispán.

²⁷ GYÖRFFY, 1966. 785. p. E helyről származik a híres gyulafehérvári kanonok, később római magyar gyóntató és jeles humanista, Lászlai János (1448-1523).

²⁸ Vö. KIRÁLY JÓZSEF – SZILASI ISTVÁN: Torna vármegye története. Bódvavendégi, 1968. [Kézirat.]

kolc melletti tapolcai bencés apátságot 1538 körül lerombolta,²⁹ a gombaszögi, ősei által alapított pálos kolostort várrá alakította és falvait (Szalócot, Borzovát, Tornakápolnát) elvette.³⁰ A Tisza felső vidékén a sátoraljaiújhelyi és a terebesi kolostorokat rombolta le, elvéve az újhelyihez tartozó birtokokat.³¹ Vélhető, hogy a martonyi pálos kolostor is az ő pusztításának esett áldozatul.³²

Súlyosbította a helyzetet, hogy az esztergomi érsek 1555-ben 300 papot nyilvánított alkalmatlannak egyházmegyéjében, akiket megfosztott hivataluktól.³³ Az 1559-1562 között tartott vizitációból kiderült, hogy az esztergomi egyházmegye plébániáinak egy részén egyáltalán nem volt pap, ahol volt, azok közül egyesek nem tudták igazolni felszentelésüket, sőt erkölcsi életük is erősen kifogásolható volt az iszákosság, verekedés, cölibátus megszegése miatt. A tornai főesperességben 1561. március 16-án kezdődő vizitáció alkalmával 29 plébániát látogatott meg a vizitátor, Mecskai Ferenc főesperes. Egyetlen katolikus papot talált Barkán, Othrocásai Ferenc személyében. A többi plébánián csak lutheránus lelkészek működtek. Almáson a prédikátornak két, Esztergomban felszentelt pap beosztottja tevékenykedett, akik a szentségeket „lutheránus módon” szolgáltatták ki. Gömöri Gergely szögligeti plébános, – aki melleleg nős volt – a vizitálókat ördögfajzatnak, az érseket pedig főördögnek nevezte, továbbá a királyi és főpásztori leveleket el sem volt hajlandó olvasni. Egyedüli királyának és érsekének Bebek Györgyöt ismerte el.³⁴ Gergely, görgői plébános – egykori szerzetes – 1560-ban a vizitációt elő-

²⁹ NEMES JÓZSEF: Sz. Péter és Pál apostolokról nevezett Tapolczai Apátság története. In: *Magyar Sion*, 1863. 596. p.

³⁰ TELGÁRTI LIPÓT: A pálosok gombaszegi zárdája. In: *Magyar Sion*, 1869. 745-750. p., 749. p.; KISBÁN EMIL: A magyar pálosrend története. I. köt. Bp., 1938. (továbbiakban: KISBÁN, 1938.) 179. p.; DÉTSZY MIHÁLY: Szádvár. Perkupa-Miskolc, 2004. 8. p.

³¹ KISBÁN, 1938. 180. p. Forgách Ferenc és Verancsics Antal esztergomi érsek nagyrossz véleménnyel voltak Bebekről, annak ellenére, hogy vitézi képességeit elismerték. Verancsics így emlékezett róla a konstantinápolyi fogságából való szabadulása után, 1567-ben: „mégis allam lator, mint azelett, kész terök, kész lator”. SÖRÖS PONGRÁC: Forgách Ferenc kortörténelme. In: *Századok*, 1897. 95-106. p., 103. p.

³² A Szalonna, Perkupa, Martonyi között fekvő Szár-hegyen a 14. században létesült pálos kolostor. Jelenleg feltárás alatt áll.

³³ TÓTH KRISZTINA: Egyházlátogatások az esztergomi főegyházmegyéjében a 16-17. században. In: *Egyháztörténeti Szemle*, 2000. 1. sz. [Online: www.egyhtortsemla.hu – 2008. október.]

³⁴ A tornai főesperesség vizitációja (1561). In: *Katolikus egyház-látogatási jegyzőkönyvek*. 16-17. század. Bp., 2002. 76-80. p. (továbbiakban: TOMISA, 2002.) 77. p.

készítő kerületi ülésre szóló levelet elvitte Bebekhez. A nagyságos úr oly haragra gerjedt ezen, hogy a levelet hozó szolgát, aki közben elindult hazafelé – Gergely ármánykodása következtében – az embe-reivel „három bottal” akarta megveretni, de szerencséjére a pribékek nem érték utól.³⁵ Ferenc, tornai lelkész pedig legkisebb dolgát is fontosabbnak tartotta annál, hogy a király és az érsek leveleit elol-vassa. Magócsy Gáspár tornai birtokos és várkapitány sérelmezte, hogy az ő „igaz prédikátorait” üldözik és csak a pénzt akarják beszedni. Ellenben a „maguk pápistáit védelmezi” az érsek, akik rab-lók, erkölcstelének és így járnak az oltárhoz bömbölni, misézni, „bolondoskodni”.³⁶

A templomok zömét a császári zsoldosok kifosztották. Szilice községet pedig a törökök tartották megszállás alatt, így itt nem is vi-zitált Mekcsei. Pregnánsan illik erre az időszakra és helyre Borne-missza Péter: „Cantio optima” („Siralmas énnéköm...”) című versé-nek egy strófája: „Engömet kergetnek az kevély némötök, Engem környülvetek az pogán törökök.” Magócsy Gáspár a tornai, Bebek György a szádvári uradalom birtokosaiként megtiltották a plébániák-nak, hogy az érsek részére járadékot fizessenek.³⁷ A látogatásokat követően Oláh Miklós érsek egyházmegyei zsinatot hívott össze Tornaaljára, azzal a céllal, hogy az alsópapság életmódját megrefor-málja.³⁸ Az 1562-es nagyszombati zsinaton jelentették, hogy a tornai főesperesség plébániái megüresedtek.³⁹ A falvak egy része elnéptele-nedett, mivel a lakosság elmenekült más vidékre, vagy a környező erdőkben, berkekben bujdosott.

Bocskai István, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György, Thököly Imre mozgalmainak idején számos retorzió érte a katolikus papokat. Megegett, hogy a hajdúk egyik, vagy mindkét kezét levágták a pap-nak, hogy ne tudjon szentmisét bemutatni. A Bocskai-szabadsághar-cot lezáró bécsi békét követően a zsitvatoroki béke alapján Torna vármegye 14 falujának kellett adót fizetnie a töröknek.⁴⁰ 1609-1635

³⁵ TOMISA, 2002. 77. p.

³⁶ TOMISA, 2002. 78. p.

³⁷ Vö. TOMISA, 2002. 76. p.; SR.1838. 86-90. p.

³⁸ EF, 2000. I. 19. p. A zsinat 1562-ben volt.

³⁹ SR. 1838. 91., 93. p.

⁴⁰ Pázmány Péter műveiből. In: Élő könyvek. Bp., é.n. (Magyar klasszikusok 42.) VIII. A Magyarországi támadásoknak hamisan költött eredetének rövid velős meghamisítása. 185. p.

között a hódolt porták száma 19-27 között változott, ez az összesnek mintegy a felét tette ki.⁴¹ Ez is jelzi, hogy a vármegye és a főesperesség kettős vegzálásnak volt kitéve. A 17. század közepén a főesperesség területén még mindig nem volt pap, mert az evangélikusok voltak túlsúlyban. Pontos adatok az esetleges plébánosokról sincsenek, mert az esztergomi egyházlátogatást végző vizitátorokat nem engedték be a lutheránusok a falvakba és városokba.⁴² A Pázmány által vezetett 1629-ben összeülő nagyszombati zsinat a papság erkölcsi megújítását és az eredményesebb pasztoráció céljából új püspökségek alapítását lett volna hivatott eldönteni, de ez nem valósult meg.⁴³ 1672-ben a kurucok a somodi templom szobrait, feszületét, oltárát a falu piacán nagy gúnyolódások közepette felégették. Tornán feldúlták a templomot és a plébániát, három katolikus papot pedig fogságba vetettek.⁴⁴ Szelepcsényi György prímás, valamint a jezsuiták térítésének eredményeként a század végére a katolicizmus is kezdte visszaszerezni régi pozícióit. Az 1681-es törvények értelmében a Felvidéken a templomok, iskolák, paplakok azon felekezetek tulajdonában maradtak, melyek azt használták.⁴⁵ Továbbá a törvény megtiltotta a templomfoglalásokat.⁴⁶ Mindezek együttesen járultak hozzá, hogy a több mint száz évig tartó szembenállás enyhült és a helyzet kezdett normalizálódni.

A Rákóczi-szabadságharc alatt már van adat működő katolikus plébániáról. A kurucok 1705-ben elfoglalták a jabloncai és szögligeti parasztek hét templomát, szántóit és rétjeit. Győri Mátyás tornai alesperes, bódvaszilasi plébános levélben kérte azok visszaszolgáltatását a fejedelemtől. Később elrendelték az elfoglalt javak és templomok visszaszolgáltatását.⁴⁷ 1733-ban Torna vármegyében 5 katolikus plébánia volt a megyei összeírás szerint.⁴⁸

⁴¹ BARÁTH TIBOR: A magyar állam adóügye. In: *Századok*, 1930. 728-729. p.

⁴² BORÓVI, 2000. 53. p.; vö.: JUHÁSZ, 2002. 31. p.

⁴³ EF, 2000. I. 19-20. p.

⁴⁴ PAULER GYULA: A bujdosók támadása 1672-ben. II-III. In: *Századok*, 1869. 85-97. p., 91-92. p.

⁴⁵ Ld. 1681/26. tc. 12. §, 19. §.

⁴⁶ Ld. 1681/26. tc. 22. §.

⁴⁷ SEGESVÁRY VIKTOR: Református prédikátorok Rákóczi Ferenc szabadságharcának idején. Hága, 2005. 20. p.

⁴⁸ TELGÁRTI LIPÓT: Adatok a roznycói püspöki megye történetéhez. In: *Magyar Sion*, 1863. 748-755. p., 750. p.

1776-tól a főesperesség leválasztva az esztergomi érsekségtől a roznnyói püspökség részét képezte az alábbi plébániákkal: 1. Almás, 2. Barakony, 3. Barka, 4. Falucska, 5. Hárskút, 6. Hidvégárdó, 7. Horváti, 8. Szilas, 9. Torna.⁴⁹

A tornai főesperesség 1776-tól

A roznnyói püspökséget 1776-ban hasította ki az esztergomi érsekségből – a besztercebányai és szepesi püspökség mellett – és alapította Mária Terézia királynő. A január 1-i bejelentést követően VI. Piusz pápa március 13-án írta alá az egyházmegye felosztását és a három új püspökség létrehozását kimondó „*Regalium principium*” kezdetű bullát.⁵⁰ A felosztást és az új püspökségek kialakítását az 1775. november 30-án, a királynő által létrehívott Vegyes Bizottság végezte el.⁵¹ Ennek értelmében a Rozsnnyói Püspökség 70 plébániát és 15 kápláni állomást kapott.⁵² Az egyházi közigazgatás beosztását a leendő új püspökre bízta a bizottság. A későbbi beosztás szerint az egyházmegye 5 főesperesi és 14 alesperesi kerületből állt melyhez 98 plébánia tartozott. A kerületek a következőképpen alakultak: I. Székesegyházi főesperesség, II. Gömöri és Kishonti főesperesség, III. Nógrádi főesperesség, IV. Szepesi főesperesség, V. Tornai és Jászói főesperesség (13. jászói, 14. tornai esperesi kerületek).⁵³ A tornai főesperesség 9 plébániából állt, melyek filiáikkal az alábbiak voltak: Almás – Körtvélyes – Evetes Mola * Görgő – Péterháza * Hidvégárdó – Becskeháza, Horváti, Lenke, Vendégi * Jablonca – Borzova, Derenk, Szilice, Ardócska, Kis-Falu, Szelce, Vidomaj * Szentandrás – Barakony, Dobódél, Rákó, Kovácsi * Szilas – Éger-

⁴⁹ BORÓVI, 2000. 181. p.

⁵⁰ BORÓVI JÓZSEF: Az esztergomi érseki egyházmegye felosztása. Bp., 2000. (METEM könyvek) (továbbiakban: BORÓVI, 2000.) 210., 217. p., vö.: Ünnepi megemlékezés a történelmi Rozsnnyói Egyházmegye 200 éves jubileumáról Putnokon, 1976. április 22-én. (Az Egri Érsekség 4 oldalas nyomtatványa.) Az iratban az aláírás dátumaként 1776. március 15. szerepel. Az új egyházmegyék létrehozására 1776. március 13-t, mint az *Apostolatus officii* kezdetű bulla kiadását nevezi meg: JUHÁSZ ATTILA: A tornai plébánia története. Kassa, 2002. (továbbiakban: JUHÁSZ, 2002.) 48. p.

⁵¹ BORÓVI, 2000. 175. p.

⁵² BORÓVI, 2000. 181. p.

⁵³ Schematismus Venerabilis Cleri Diocesis Rosnaviensis. Rozsnnyó, MDCCCXXIII. [1823] (továbbiakban: SR. 1823.)

szög, Kápolna, Komjádi, Nádaska, Perkupa, Szőlősardó, Teresztenye, Varbóc, Lászi-pusztá * Szögliget – Jósvafő, Petri, Szin * Torna – Áj, Méhész, Szádelő, Udvarnok * Tornaújfalu – Zsarnó.⁵⁴

1850-ben 3 főesperességhez 14 alesperesség tartozott. I. Székesegyházi főesperesség, II. Nógrádi főesperesség, III. Tornai főesperesség (12. tornai, 13. jászói).⁵⁵ A tornai kerület 9 plébániája a filiákkal: Almás – Körtvélyes * Görgő * Hidvégardó – Becskeháza, Horváti, Lenke, Vendégi * Jablonca – Borzova, Derenk, Szilice, Ardócska, Szelce, Kisfalu, Vidomaj, Korotnok * Szentandrás – Barakony, Dobódél, Rákó, Kovácsi * Szilas – Égerszög, Kápolna, Komjádi, Nádaska, Perkupa, Szőlősardó, Teresztenye, Varbóc, Lászi-pusztá * Szögliget – Szin, Petri, Jósvafő * Torna – Áj, Udvarnok, Méhész, Szádelő, Szalajkó * Tornaújfalu – Zsarnó.⁵⁶ 1851-ben a helyzet ugyanez, annyi változással, hogy Almáshoz két filia került: Mola Evetes, Malom.⁵⁷ 1855-ben az alábbi változások történtek az egyházkormányzatban: I. Székesegyházi főesperesség, II. Nógrádi főesperesség, III. Tornai főesperesség (12. tornai, 13. jászói, 14. szeptesi esperesi kerületek).⁵⁸ Így 3 főesperességhez szintén 14 esperesi kerület és 98 plébánia tartozott. 1861-ben Jabloncához az addigiakon túl Feketefűz került filiaként.⁵⁹ 1864-ben Perkupát a tornai főesperességhez csatolták, így a plébániák száma 99-re emelkedett,⁶⁰ ami változatlan maradt az első világháború végéig.

1869-ben az esperesség beosztása a következő volt: Almás – Körtvélyes, Mola Evetes, Réti malom * Görgő * Hidvégardó – Becskeháza, Horváti, Lenke, Vendégi * Jablonca – Borzova, Derenk, Szilice, Ardócska, Kisfalu, Feketefűz, Szelce, Vidomaj * Perkupa – Dobódél, Varbóc, Kápolna, Szőlősardó, Teresztenye, Égerszög, Lászi-pusztá * Szentandrás – Barakony, Rákó, Kovácsi * Szilas – Nádaska, Komjádi * Szögliget – Szin, Petri, Jósvafő * Torna – Áj,

⁵⁴ SR. 1823. 87-93. p.

⁵⁵ SR. 1850.

⁵⁶ SR. 1850. 105-111. p.

⁵⁷ SR. 1851. 105. p.

⁵⁸ SR. 1855. A plébániái beosztás és a filiák ugyanazok, mint 1851-ben.

⁵⁹ SR. 1861. 46. p.

⁶⁰ SR. 1869.

Udvarnok, Méhészke, Szádelő, Szalajkó * Tornaújfalu – Zsarnó. Így tehát 10 plébánia volt 36 filiával.⁶¹

1904-ben az esperesség beosztása ugyanaz.⁶² 1906-ban a tornai főesperességben a beosztás a következő volt: Bódvaszilas – Tornanádaska, Komjáti * Hidvégardó – Becskeháza, Tornahorváti, Bódvalenke, Bódvavendégi * Jablonca – Borzova, Derenk, Szilice, Ardócska, Kisfalu, Szelce, Vidomaj * Perkupa – Dobódél, Varbóc, Tornakápolna, Szőlősardó, Teresztenye, Égerszög, Lászi-pusztas * Szádalmás – Körtvélyes, Réti-malom, Mélykút * Szögliget – Szin, Szinpetri, Jósvafő Torna – Áj, Szádudvarnok, Méhész, Szádelő * Tornagörgő – Paklan * Tornaszentandrás – Barakony, Bódvarákó, Kovácsi, Világos * Tornaújfalu – Zsarnó, szintén 10 plébánia 36 filiával.⁶³

A tornai főesperesség Csehszlovákiához került részei

A magyar Tanácsköztársaság és a csehszlovák néphadsereg által 1919. július 1-én aláírt pozsonyi fegyverszüneti szerződés kijelölte a két ország közötti demarkációs vonalat, amely a későbbi trianoni határral lényegében azonos volt. A 4 km széles fegyvermentes övezet csehszlovák ellenőrzés alatt állt. Az 1919-es egyházmegyei névtár utolsó lapján közli, hogy az előzetes békekötési tanácskozások alapján megszállták az egyházmegye több mint kétharmad részét. Továbbá 8 alesperesi kerület 59 plébániával teljesen, 4 alesperesi kerület 12 plébániával részben került megszállás alá. A mátrai és várgedei alesperességek 13 plébániával a demarkációs vonalon túl estek. Ezáltal az egyházmegye 99 plébániájából 71 megszállt területen feküdt.⁶⁴ A fenti névtári adatokat összevetve a *Határokon túli magyar helységnevszótár*⁶⁵ helységneveivel és a jelenlegi állapotok-

⁶¹ SR. 1869. 45-48. p.

⁶² A magyarországi latin és görög szertartású római katolikus papság évkönyve és névtára. Bp., 1904. 327-336. p.

⁶³ SR. 1906. 69-74. p.

⁶⁴ A Rozsnyói Róm. Kath. Püspöki Egyházmegye Névtára. MCMXIX. Összeáll.: POBOZSNY RÓBERT. Rozsnyó, 1919. (továbbiakban: Rozsnyói Névtár, 1919.); Litterae Circulares Diocesis Rosnaviensis Anno Salutis 1940. Rozsnyó, 1940. január 22. II. (továbbiakban: LCDR.) A körlevél arról tudósít, hogy 1939-ben 70 plébánia tartozott a püspökséghez.

⁶⁵ Magyar neve? Határokon túli helységnevszótár. Sajtó alá rend.: SEBŐK LÁSZLÓ. Bp., 1990.

kal, más megállapításra lehet jutni. Az egykori 14 esperesi kerületből 8 teljes, egészében 56 plébániával és Rozsnyóval, 5 részben, 23 plébániával került Csehszlovákiához. A részben átkerült tornai esperesség a Csehszlovákiához került plébániákkal: Jablonca, Szádalmás, Torna, Tornagörgő, Tornaújfalu.⁶⁶

A szlovákiai Apostoli Adminisztratúra

1939. szeptember 2-től „Dioecesis Slovachia” néven a metropolitai joghatóságot a Szentszék látta el Csehszlovákiában.⁶⁷ 1939. szeptember 23-án adta ki Angelo Rotta budapesti nuncius azt a rendelkezést, mely szerint a rozsnyói püspökség 38 vissza nem csatolt plébániája a kassai és szatmári egyházmegyék 115, illetve 158 határon túli plébániáival egyesítve, Eperjes központtal a Kassai, Rozsnyói, Szatmári Apostoli Adminisztratúra keretei között egyesülnek a Szentszék vezetésével, élén Cársky József apostoli adminisztrátorral, korábbi kassai apostoli kormányzóval.⁶⁸ 1939 szeptemberében Bubnics püspök körlevelében tudósított az egyházmegye területi változásairól. Ismertetése szerint az egyházmegye három részre volt osztva. Püspöki joghatóság alatt a visszacsatolt részen 45 plébánia működött. 1937. szeptember 6-tól a Szentszék létrehozta a Kassa–Rozsnyói Apostoli Adminisztratúrát, melynek irányítását Serédi Jusztinián hercegrímás alá rendelte 1939-ig, mikor is 38 plébánia volt a szlovák részen és a püspöki joghatóság alól kivonva. A csonka-magyarországi részen az 1937 szeptemberében létrehozott rozsnyói apostoli kormányzósághoz 22 plébánia tartozott. Ez összesen 105 plébániát jelentett.⁶⁹ Az októberi körlevél szerint némi változás állt be, mivel a visszacsatolt részen 64 plébánia⁷⁰ és 8 filia tarto-

⁶⁶ Rozsnyói Névtár, 1919.

⁶⁷ Schematismus venerabilis cleri Administrationum Apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis, Satmariensis in Slovachia anno reparatae salutis 1943. Presov, 1943. (továbbiakban: SAACRSS. 1943.) 173-204. p.

⁶⁸ Magyar Katolikus Lexikon. I-X. köt. Szerk.: DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS et al. Bp., 1995-2006. [Online: <http://lexikon.katolikus.hu> – 2009. május.] (továbbiakban: MKLex.) XI. köt. Bp., 2006. 752. p.; SR. 1942. 75. p.; SAACRSS. 1943. 173-204. p.; LCDR. XII. 56. p.

⁶⁹ LCDR. Somodi. 1939. szeptember 18. X.

⁷⁰ LCDR. Somodi. 1939. október 4. 58. p.: Rozsnyói főesperesség: Barka, Hárskút, Krasznahorka-Váralja, Pelsőc, – Várgedei főesperesség: Cered (Hidegkút, Tajti, Egyházasbást), Gesztéte, Gömörpéterfala, Sőreg, Zabar, – Putnoki főesperesség: Abafalva, Csoltó,

zott a kormányzás alá, püspöki joghatóság alól kivonva továbbra is 22⁷¹, a szlovák részhez 38 plébánia tartozott.⁷²

A szlovákiai Rozsnyói Apostoli Adminisztratúra három főesperességre és hét esperesi kerületre oszlott, a már említett 38 plébániával az alábbiak szerint: I. Rozsnyói főesperesség: 1. rozsnyói kerület (Dobsina, Csetnek, Nagypolány -3) 2. murányi kerület (Murány, Murányhosszúrét, Gömörrákos, Ratkólehota, Nagyrőce -5) 3. garami kerület (Vereskő, Helpa, Pohorella, Garamszécs, Ágostonlak -6); II. Nógrádi főesperesség: 4. gácsi kerület (Kisberezsnye, Divény, Alsósztrégova, Felsőtisztás, Divényoroszi, Gácsfalva -6) 5. kishonti kerület (Nyusta, Rimaráhó, Rimakokova, Forgácsfalva, Újantalfalva, Tiszolc, Nagyszuha -7); III. Tornai főesperesség: 6. jászói kerület (Stósz, Felsőmecenéz -2) 7. szepesi kerület (Gölnicbánya, Jekelfalva, Krompács, Szepesremete, Szomolnok, Szomolnokhuta, Svedlér, Vagendrüssl, Zsakaróc -9)⁷³

Deresk, Harkácsánkfalva, Jolsva, Lice, Méhi, Putnok, Ragály, Süvete, – Rimaszécsi főesperesség: Baraca, Dobóca, Feled, Rimaszécs, Romaszombat, Sajópüspöki, Szentsimon, Uzapanyt, Velkenye, – Füleki főesperesség: Bolyk, Füle, Fülekpüspöki, Füleksávol, Guszóna, Ipolygalsa, Osgyán, – Losonci főesperesség: Fülekpilis, Karancseszki, Litke, Losonc, Rapp, Vilke, – Tornai főesperesség: Bódvaszilás, Hidvérgárdó (etiam filia Vendégi), Jablonca (restituta etiam filia Derenk), Perkupa (amissa filia Derenk), Szádalmás, Szögliget, Torna (amissa filia Vendégi), Tornagörgő, Tornaszentandrás, Tornaújfalu, – Jászói főesperesség: Debrőd, Jászó, Jászómindszent, – Mátrai főesperesség: Bárna, Kazár, Kisterenye, Mátranovák, Salgótarján I-II., Somoskőújfalu, Zagyvapálfalva, expositura: Gács, Mizsérfabánya. Várgede és Tornaia nem szerepel a plébániák között. MKLex. XI. köt. 752. p.: Várgede, Tornaia itt szerepel a plébániák között.

⁷¹ LCDR. Somodi. 1939. október 4. 58. p.: Bárna, Bódvaszilás, Cered, Hidvérgárdó, Karancseszki, Kazár, Kisterenye, Litke, Mátranovák, Perkupa, Putnok, Ragály, Sajópüspöki, Salgótarján I-II., Somoskőújfalu, Szentsimon, Szögliget, Tornaszentandrás, Zabar, Zagyvapálfalva, expositura: Mizsérfabánya.

⁷² LCDR. Somodi. 1939. október 4. XII. 58. p.; SR. 1942. 75-76. p. A felsorolás alatt ceruzával megjegyezve, hogy kb. 41550 hívó él ezen településeken: Ipolybercenze (Breznicka), Vereskő (Cervaná Skala), Divény (Divin), Dobsina (Dobsina), Alsósztrégova (Dolná Strehová), Gölnicbánya (Gelnica, Gelnitz), Helpa (Helpa), Nyusta (Hnústa), Felsőtisztás (Horný Tisovník), Rimaráhó (Hrachovo), Jekelfalva (Jaklovce), Korompa (Krompachy), Forgácsfalva (Lom), Szepesremete (Mnísek, Einsiedl), Murányalja (Murán), Murányhosszúrét (Muránska Dlhá Lúka), Murányhuta (Muránska Huta), Divényoroszi (Podkriván), Koháryháza (Pohorelá), Garamszécs (Polomka), Ratkószabadi (Ratkovská Lehota), Gömörrákos (Rákos), Rimakokova (Rimavská Kokava), Szomolnok (Smolník, Schmölnitz), Szomolnokhuta (Smolnícka Huta, Schmölnitzer Hütte), Gácsfalva (Stará Halic)(Gács), Újantalfalva (Soltyska), Csetnek (Stitník), Stósz (Stos, Stoss), Svedlér (Svedliar, Schwedler), Tiszolc (Tisovec), Nagyveszverés (Velká Poloma), Nagyrőce (Revúca), Nagyszuha (Velká Suchá), Felsőmecenéz (Vysný Medzev), Merény (Vondrišl, Vagendrüssl), Ágostonlak (Závadka), Zakárfalva (Zakarovce).

⁷³ SAACRSS. 1943. 173-204. p.

A tornai főesperesség Magyarországon maradt részei

A trianoni Magyarországon 1 esperesség maradt 6 plébániával sértetlenül, 5 pedig csonkán 13 plébániával az új határokon belül. A részben átkerült tornai esperesség a Magyarországon maradt plébániákkal: Bódvaszilás, Hidvégdárdó, Perkupa, Szögliget, Tornaszentandrás.⁷⁴ Balás Lajos püspök 1920. szeptember 18-án bekövetkezett halálát követően a rozsnyói szék betöltetlen maradt. Podraczky István káptalani helynök vezette az egyházmegyét. 1924-től apostoli adminisztrátorként Bubnics Mihály látta el ezt a feladatot 1937-ig. 1937. szeptember 6-tól a Szentszék létrehozta a Kassa–Rozsnyói Apostoli Adminisztratúrát, melynek irányítását Serédi Jusztinián hercegprímás alá rendelte, kinek nevében a magyarországi részeket segédpüspöke, Meszlényi Zoltán kormányzott az 1939. október 5-6. közötti éjféλι időpontig.⁷⁵ A csonka magyarországi részen az 1937 szeptemberében létrehozott rozsnyói apostoli kormányzósághoz 22 plébánia tartozott.

Az első bécsi döntés után 1939. március 6-án a csehszlovák-magyar határmegállapító bizottság a lakosság kérését figyelembe véve 1939. április 4-én Magyarországhoz csatolta Ájfalucska, Aranyida, Jászó, Jászómindszent, Rudnok községeket.⁷⁶ Az 1939. július 19-én kiadott *Dioecesium fines*⁷⁷ kezdetű bulla a rozsnyói püspökség magyarországi részét Eger suffraganeusává tette és megszüntette a rozsnyói és kassai magyar apostoli adminisztratúrákat.⁷⁸ 1939. július 19-

⁷⁴ Rozsnyói Névtár, 1919.

⁷⁵ BEKE MARGIT: A Magyar Katolikus Püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1919-1944 között. II. köt. München-Bp., 1992. (Dissetationes hungaricae ex historia Ecclesiae.) (továbbiakban: BEKE, 1992.) 217. p. Meszlényi Zoltán 1938. március 20-án egyházlátogatást végzett a főesperességhez tartozó Hidvégdárdóban és ő celebrálta a vasárnapi szentmisét. (Forrás: Mester Károly hidvégdárdói plébános plébániatörténeti feljegyzései.)

⁷⁶ MKLex. XI. köt. 8-9. p. Érdekes adaléka az el- és visszacsatolásoknak, hogy a trianoni békével a hidvégdárdói plébániától elcsatolt Bódvavendégi és Tornahorvati filiák egyházilag csak 1930. június 1-én kerültek a Csehszlovákiához tartozó tornai és tornaújfalusi plébániákhoz. Mester Károly hidvégdárdói plébános ezt megelőzően 11 évig levelezett e döntés ellen a rozsnyói egyházmegyei hivatallal. Az első bécsi döntés után 1939 január 1-vel újra visszakérültek Hidvégdárdó plébániához, amit Mester plébános a „visszatérés napjaként” jegyzett fel. (Forrás: Mester Károly hidvégdárdói plébános plébániatörténeti feljegyzései; 1938. évi canonica visitatio. Vö. JUHÁSZ, 2002. 85. p.

⁷⁷ LCDR. XII. 55-56. p.

⁷⁸ BEKE MARGIT: A katolikus egyházi közigazgatás alakulása a Kárpát-medencében 1920-1947 között. In: *Levéltári Szemle*, 2005. 2. sz. 39. p.; Ld. még: BEKE, 1992. 146., 217. p.

től a rozsnyói püspök Bubnics Mihály lett. Az alábbi főesperesi és esperesi beosztás lépett érvénybe: I. Székesegyházi főesperesség: 1. rozsnyói kerület (Barka, Hárskút, Krasznahorkaváralja, Pelsőc -4) 2. várgedei kerület (Cered, Egyházabást, Gesztete, Gömörpéterfalva, Sőreg, Várgede, Zabar -7) 3. putnoki kerület (Abafalva, Csoltó, Deresk, Harkács-Sánkfalva, Jolsva, Lice, Méhi, Putnok, Ragály, Süvéte, Tornalja -11) 4. rimaszécsi kerület (Baraca, Dobóca, Feled, Rimaszécs, Rimaszombat, Sajópüspöki, Szentsimon, Uzapanyit, Velkenye -9) II. Nógrádi főesperesség: 5. füleki kerület (Füleki, Fülekpüspöki, Füleksávoly, Guszóna, Ipolybolyk, Ipolygalsa, Osgyán -7) 6. losonci kerület (Gács, Fülekpilis, Karancskeszi, Litke, Losonc, Rapp, Vilke -7) 7. mátravidéki kerület (Bárna, Kazár, Kisterenye, Mátranovák, Mizserfa-Bányatelep, Salgótarján I-II., Somoskőújfalu, Zagypálfalva -9) III. Tornai főesperesség: 8. tornai kerület (Bódvaszilas, Hidvérgárdó, Jablonca, Perkupa, Szádalmás, Szögliget, Torna, Tornagörgő, Tornaszentandrás, Tornaújfalu -10) 9. jászói kerület (Debrőd, Jászó, Jászómind-szent, Rudnok -4)⁷⁹

Magyarország 1941. júniusi hadba lépését követően az egyházmegye beosztása 1939-hez képest nem változott. A III. Tornai főesperesség plébániái a következők voltak filiáikkal együtt: Bódvaszilas * Tornanádaska, Komjáti (2), Hidvérgárdó * Becskeháza, Tornahorvát, Bódvalenke, Bódvavendégi (4), Jablonca * Borzova, Derenk, Szilice, Ardócska, Kisfalva, Szelce, Vidumaj (7), Perkupa * Dobódél, Varbóc, Kápolna, Szőlősárdó, Teresztenye, Égerszög, Lászi-pusztá (7), Szádalmás * Körtvélyes (1), Szögliget * Szin, Petri, Jósfafő (3), Torna * Áj, Udvarnok, Méhészke, Szádelő (4), Tornagörgő * Péterháza (1), Tornaszentandrás * Bódvabarakony, Bódvarákó, Kovács (3), Tornaújfalu * Zsarnó (1), 10 plébánia 33 filiával.⁸⁰ A szovjetek benyomulását követően Malinovszkij marsall vezetésével a II. ukrán front 1944. december 17-én elfoglalta Putnokot, 26-án Salgótarját és 1945. január 23-án Rozsnyót.⁸¹ Bubnics püspök 1945. február 22-én, a szovjet csapatok bevonulását követően szívtrombózisban elhunyt.⁸² A megszállást követően az egyházmegyében

⁷⁹ LCDR. Somodi. 1939. október 4. XII. 58. p.; MKLex. XI. köt. 752. p. 70 plébániát említ a magyar részen és 38-at a csehszlovákon: Az Egri Főegyházmegye Névtára. Eger, 1975. (továbbiakban: EFN. 1975.) 211-212. p.; SR. 1942. 66-71. p.

⁸⁰ SR. 1942.71. p.

⁸¹ MKLex. XI. köt. 752. p.

⁸² SALACZ GÁBOR: A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt. München, 1975. ((Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae III.) 30. p.

visszaállt az 1938 előtti állapot és a trianoni határ. 1945 után Hejce központtal működött a Rozsnyói Magyar Helynökség (Ordinariatus Rosnaviensis in Hungaria). A frontátvonulási időszakban Horváth Gyula kisterenyei plébános helynöki minőségben kormányozta a csonka magyar részt 1945. februártól haláláig, 1945. augusztus 7-ig. Ezután Pobozsny Róbert káptalani helynök Pájer Jánost bízta meg a vezetéssel 1945-1946 között, akit 1946-1948 között Madarász István kiutasított kassai megyéspüspök, majd 1948-1951 között Tost Barnabás apostoli kormányzó követett.⁸³

A háború alatt a trianoni határon túl két pap lelte halálát a tempelomot ért bombatalálat miatt, Pelsőcön Borovi Gottfrid plébános és Rimaszombatban Dráveczky Kálmán nyugalmazott plébános.⁸⁴ A háborút követően az országban maradt részekből hozták létre a Rozsnyói és a Kassai Magyar Részadminisztratúrát.⁸⁵ 1948-tól a csonka magyar rész tehát apostoli kormányzóság lett.⁸⁶ Az egyházkerületi beosztás a következő volt: I. Nógrádi főesperesség: 1. nógrádi kerület (10 plébánia) 2. mátrai esperesi kerület (8 plébánia) II. Gömői főesperesség: 3. putnoki kerület (7 plébánia) 4. bódvai esperesi kerület (5 plébánia). Így tehát a rozsnyói magyarrészi adminisztratúra 2 főesperességből, 4 esperesi kerületből állt, amelyekhez összesen 30 plébánia tartozott.⁸⁷ A bódvai esperesi kerület a következők szerint alakult: Bódvaszilas – Tormanádaska, Komjáti * Hidvérgárdó – Bódvalenke, Becskeháza * Perkupa – Dobódél, Varbóc, Égerszög, Kápolna, Lászi-pusztá, Teresztenye, Szőlőszárdó, Vasúti állomás * Szögliget – Szin, Szinpertri, Jósvafő * Tornaszentandrás – Bódvárakó, Tornabarakony, Kovács, Pusztá, Osztramos.⁸⁸ 1951-től szentszéki kinevezéssel Dr. Brezanóczy Pál apostoli kormányzó – később püspök, majd érsek – látta el a kormányzati teendőket immáron Egerből.⁸⁹

⁸³ EFN. 1975. 211-212. p. Egy Putnokról, 1946-ból érkezett levél körpecsétjén, Pájer aláírásával „Rozsnyói Egyházmegyei Hivatal” szöveg szerepel. Ld. még: BEKE MARGIT: Magyarország rövid egyháztörténete 1945-2005 között. I. r. In: *Magyar Sion*, 2007. 1. sz. (továbbiakban: BEKE, 2007.)

⁸⁴ 442/1945. sz. alatt írt levél Putnokról, Pájer helynök aláírásával. A szöveg egy egrri körlevélre van gépelve.

⁸⁵ BEKE, 2007. 45. p.

⁸⁶ BALOGH MARGIT – GERGELY JENŐ: Állam, egyházak vallásgyakorlás Magyarországon, 1790-2005. Bp., 2005. I. köt. 62. p.

⁸⁷ Schematismus Administraturae Apostolicae Rosnaviensis in Hungaria. 1950., Hejce. (Kézirat.)

⁸⁸ Uo. 19-23. p.

⁸⁹ EFN. 1975. 212. p.

Az Egri Főegyházmege irányítása alatt 1951-1982

A második világháborút lezáró és a trianoni határokat lényegében megerősítő 1947. február 10-i párizsi békeszerződést követően a csonka részek kormányzása 1951-től az egri főegyházmege irányítása alá került. Ezt a feladatot látta el elsőként Dr. Brezanóczy Pál. 1952. április 19-én, 3065/52. számú rendeletével a Szentszék az egri érseket azon jogokkal ruházta fel a rozsnyói, kassai, szatmári részeken, melyek a saját főegyházmegejében megillettek.⁹⁰ Ez már azt is jelezte, hogy a további határmódosítások és az esetleges visszarendeződés esélye szinte lehetetlenné vált. Ezáltal az 1804-től metropolitai joghatóságot gyakorolt egri érsek logikusan lett e három csonka suffraganeus püspökség egyházi elöljárója. Jogait megbízott helynökein keresztül vagy önmaga gyakorolta. 1972-től Brezanóczyt Dr. Mészáros Lajos káptalani helynök követte a kormányzásban 2 éven keresztül. 1974. február 2-től Dr. Bánk József érsek vette át az irányítást. Ebben az időben a magyarországi Rozsnyói Egyházmegye területi beosztása a következő volt: I. Mátra–Gömöri főesperesség: 1. salgótarjáni kerület (10 plébánia, 14 filia), 2. kisterenyei kerület (8 plébánia, 9 filia) 3. putnoki kerület (7 plébánia, 11 filia) 4. bódvai kerület (5 plébánia, 16 filia) esperesi kerületek. Összesen tehát a külön kormányzat 1 főesperességre, 4 alesperességre terjedt ki, melyekhez 30 plébánia és a hozzájuk tartozó 50 filia hívő közössége tartozott.⁹¹ A bódvai kerület a következőképpen volt felosztva: Bódvaszilas – Komjátí, Tornanádaska * Hidvégárdó – Bódvalenke, Becskeháza * Perkupa – Dobódél, Varbóc, Égerszög, Lászi-puszta, Szőlőszárd, Teresztenye, Tornakápolna * Szögliget – Szin, Jósvafő, Szinpetri * Tornaszentandrás – Bódvarákó, Tornabarakony, 5 plébánia 16 filiával.⁹²

1978-tól Kádár László érsek irányította a csonka püspökségeket a megszűnésükig. 1982. május 22-én a Szentszék a csonka rozsnyói püspökség magyar adminisztratíváját – a kassaival és a szatmárral együtt – megszüntette és az Egri Főegyházmegehez csatolta.⁹³

⁹⁰ EFN. 1975. 212. p.

⁹¹ EFN. 1975. 217-222. p.

⁹² EFN. 1975. 221-222. p.

⁹³ Az Egri Főegyházmege Sematizmusa. VI. Eger, 2000. 19-20. p.

A képeket a szerző készítette a tornai (Turna nad Bodvou .- ma Szlovákia) római katolikus templom feltárás alatt lévő szentélyében.

